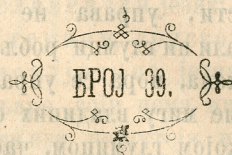

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА ВЕДЕЉУ НА ПО ТАБАКА. — СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40, А НА СТРАНУ 60 НОВ. МЕСЕЧНО. — ЗА ОГЛАСИ
НАПЛАЋУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 НОВ. И 30 ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ.

НАША ПОЗОРИШТА.

(Свршетак.)

Вараждин подиже си лепо позориште, те расписа стечај за хрватско или немачко друштво — али одакле хрватскога друштва? Цел глумачке учиконе биће управо, да нам одгаји више позоришних дружина за мање вароши, да се туђинство са свим истисне. А кад се глума практично усаврши на мањем позоришту, моћи ће ступити у глумачко друштво главне вароши, и на тај начин сабрала би главна позоришта управо цвет глумачких сила; слабији пак глумци, којима према напретку на већем позоришту опстанка нема, нашли би уточишта у ком мањем позоришту. Да се пак добије ваљаних, даровитих питомаца из бољих сталежа друштва, хоће се свакако, да глумцима главних позоришта буде зајамчена будућност и то сталним местом и редовном мировином. Осигура ли се глумцу живот на тај начин, биће заиста ревнији, послушнији, биће у њему више уметничког заноса.

Драматично училиште приказује нам будућност, мировински завод прошлост, осврнимо се мало на садашњост, т. ј. на сам позоришни завод и његову управу. Ове примедбе тичу се да како у опште предмета, те се овде истичу без обзира на поједине особе. Управа мора да буде стална, т. ј. управа не сме се мењати свако по године ради ђуди овог или оног господина. Позориште је врло заплетен организам, танких живаца и жилица. Полагано, опрезно, хладнокрвно по сталној, невидивој за опћинство и глумце основи морају га развијати, јер иначе нема кризама ни краја ни конца. Шарлатанство, громко бубање, пусте доскочице без сталне основе не вреде ништа, па ако за часак и заслепљују, последице свега тога тако су ужасне, да упропашћују позоришне управе. Мена особа у управи

толико је опасна, колико и невестина управитељева. Људи, били ма какви, инак су људи, а свако је своје ђуди; у сваком човеку има обилно таштине и честољубља. Сваки хоће, да буде реформатор на свој начин, сваки смишља нов програм, нов правац. Овај је пријатељ опери и зазира од драме, онај мрзи оперу и љуби само Есхила и Софокла; овај обожава Нестроја и Берга и мрзи Сардува и Дима-а; онај кује у звезде Коцебуа; овај снови само о Офенбаху. Најљуби су реформатори они, који се у драматској уметности најмање разумевају. Осећајући, да немају појма о уметности, посвећују све своје неуметничке силе неком бесноћом на којекакве ситнице, н. пр. на белеге, на осветљење, на пећи, на вентилацију, на одело позоришног послуживача, те крај тих рефорама, које се више тичу грађевинара и рачунских чиновника, заборавља у праву цел позоришта. Шта је то? Вечно огледање, вечна несигурност, вечне неприлике и шкандали, у кратко: вечна харлегинада. Обично хвале се такви јунаци, кад се позориште два три пута напуну, вичући у сав глас: Гледајте, како ми се гаса пуни. Али кад им невеста рука сегне за каквим слабим несмо — или глазботвором, кад велико друштво утаман трати време и труд, а управа сила новаца за плаће, кад је представа за представом празна, онда вам вичу ти јунаци: Опћинство је незрело, несретни новинари упропастише тај комад, и т. д. Управа мора да буде самостална и према влади и према глумцима, ни с једне ни с друге стране не сме се нико мешати у управу. За то је потребан сталан, јасан позоришни закон, кога се управа непрекидно има држати. Уметност не сме да буде служитељка власти, а најмање играчка појединих органа обла-

сти, управа не сме да буде роб глумцима, али ни глумци робље управи. Где нема тога закона, мора се управа покорно поклонити свакоме мигу владиних органа, мора час клечати пред којом глумицом, час опет неправедно стрелебацати на главу којем глумцу, да на страховити пример осталима покаже своју тобожњу свемогућност, а све је то дармар.

Уз управу мора постојати веће вештака. Ово се на први поглед чини да је сувишна, смешна примедба, јер од кројача се захтева, да зна сашити хаљину, од столара, да уме зготовити сто, од учитеља латинскога језика, да зна латинску граматику. Искуство нас учи, да је та примедба врло озбиљна. Дужност је књижевника, да подигну свој глас против тога да буду искључени од сваког утицаја у домаћу уметност, јер се по

целом изображеном свету другчије ради. На начин, како је до сада бивало, не ћемо никада имати изворне драматике, јер кад се дилетанство шири у својој свесили, ругајући се управо књижевницима, не ће заиста никоме од ових бити ни на крај памети наметати се драматском заводу. У опште заборавља се у нас колику вредност има књижевност за народни живот: да је у опште борба књижевника основала оно, што данас имамо; заборавља се, да књижевници имају толико поноса, као и друга господа, да га шта више морају имати, јер није свако рођен за књижевника, а у књижевности стече се име само знањем и особном врлином. Према томе има се и наша критика владати према управама позоришним. То неколико мисли хтедосмо у кратко додати примедбама „Јавора.“

ДОПУНЕ И ИСПРАВКЕ ЗА „ГРАЂУ ЗА ИСТОРИЈУ СРП. ПОЗОРИШТА“

од Јована Ђорђевића.

(Наставак.)

Да нисам много рекао, навешћу за доказ и пример Мађаре. И код њих је позориште јако прокрчило пута народном језику и књижевности, јер им глумци беху и патриоте и људи од пера, од којих имађаху респекта и први њиови књижевници. Фрања Казинџија, реформатор новије мађарске књижевности, састане се на путу с неким мађарским глумцем, који беше мало на кратко насађен. Име сам му заборавио. Казинџија је нешто држао на се због својих књижевних послова, и изгледао је од глумца комплименат, кад му се казао, ко је. Глумац му рече са свим ладнокрвно. „Дакле ви сте онај господин, што не зна мађарски писати, што нише „високо време?“ И набраја му још неколико крупних погрешака. Казинџија се мргодио на ову критику с ногу, али је у напредак боље пазио на својство мађарског језика.

С језиком смо до скоро врло зло стајали, а не стојимо још ни сад сасвим онако, како би требало. Препона, каквих је у нас било развитуку нашег језика и наше књижевности, није било ни у ког другог народа на свету.

И Мађарима је дуго сметало, што им језик није био довољно изображен, што је био у државним пословима запостављен латин-

ском, а у вишим друштвеним круговима немачком и француском језику. Али је за неговање и развитаку мађарског језика инак било доста поља у жупанијским дворанама, нешто у школама, а особито у књижевности и позоришту.

Нашу једноплемену браћу, Србе римске вере, ако је и притискивао латински језик у цркви, школи и званију, није им ипако ништа сметао у књижевности. Оно мало писаца, што су их у то доба имали, сви су писали језиком чистим, далеко чистијим, него ма који од наших, изузимајући једино Вука Караџића.

Романи су имали свој говорни језик већ у цркви, и кад су почели писати о световним стварима, имали су у црквеној својој књижевности готову помоћ.

Код нас није било тако. У нашој цркви је још од најстаријих времена владао језик славно-српски, и тај је уједно био и наш дипломатски и књижевни језик од св. Саве па до Доситеја. Језик је овај био у великој цени и после пада српске државе не само код нас, него и код суседних народа. Знано је, да то беше за дуго дипломатски језик у Каравлашкој и Карабогданској; али је можда мање познато, да се и турски двор служио тим језиком у дипломатским

одношајима са околним државама. Примере из почетка XVI. века види код Салајије. (Magy. Tört. III. стр. 434., 443.)

Језик овај, после сеобе нашег народа у Аустрију, почне се мало по мало мешати језиком руским. Овај је дошао најпре са руским учитељима Суваровом, Козачинским и другима; а после са руским црквеним књигама, којима су „србуље“ биле замењиване. Много је ту допринео и архимандрит Рајић својим примером и својим одушевљењем за Русе, међу којима се подуже бавио. Тако је дошло, да је до г. 1790. наш стари црквени и дипломатски језик уступио своје место у цркви славено-руском, који се онде и дан данас држи на влади, под именом црквено-славенског, или просто славенског језика.

Али не само што је овај за нас нови црквено-славенски језик заузео своје место у цркви, и истиснуо оданде стари славено-српски, србуљски језик; него је отуда продрљо био и у школу, у званија свештена и мирска, у књижевност, па најпосле и у сам говорни језик наше интелигенције и наших варошана.

Како нам је црквено-славенски језик дошао већ готов, у правила сведен, која је само научити требало; то ко га је год ма само у пола проучио, држао је, да већ има права, да са презирањем говори о србуљском језику, који (по њиовом мишљењу) није ништа друго, него незнањем наших некњижевних монаха и-

скварени, „испорчени“ славенски језик; а исто се тако говорило и о матерном, српском језику, да је то прост, „невоздјелан“ језик, добар само за овчаре и свињаре, који нема никаквих правила, или где „књиги пишутеја по правилам баби Смиљани.“

Овако је судило о нашим србуљама и нашем матерном језику скоро цело ондашње више и ниже свештенство, и скоро сва наша световна интелигенција. То је трајало с малим изузетком све до г. 1847., и тек се онда приметио обрт на боље. Ови су назови сад већ једва један пут пали, али можда још и сад има појединих Титана, који се у потаји мигоље, надајући се, да ће се опет кад тад Олимпа докопати.

Кобној овој заблуди извор је та погрешна предпоставка, да је нови црквено-славенски језик отац свију славенских језика, да је „богати извор из ког ми, језик наш изображавајући, свагда црпнати мораћемо.“ (Срб. Лет. 1833. IV. 29.)

С овим је спојена била „фикса идеја“ наших многих патриота, да је могуће, и да треба да се дође до једног општег књижевног језика за све Славене, да је црквено-славенски језик за то најудеснији, и да ће га сви Славени примити за свој књижевни језик. Тад ћемо имати литературу за 80 милиона људи, а бићемо први људи на свету!

(Наставиће се.)

Л И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Максим Црнојевић“) приказан је на нашој позорници 19. марта. Да ова трагедија није тек од прелазне вредности, сведочи нам најбоље то, што је и сада, као и пре шест година када се први пут на нашој позорници представљала сједнаким интересом пратимо, и у њој и сада лепог уметничког уживања имамо. При свакој представи те трагедије наилазимо наново, и нове лепоте у њој и ако би јој строга критика имала што шта да приговори. Ал' и то се мора признати, да је и глумљење у овом комаду такво, да се њиме слободно могу подичити сви наши глумци без изузетка. Нема ти ту малаксалости у игри, нити можеш приметити, да је глумац под теретом свога задатка клонуо, или да су га издале силе: све ти је то као на добром сахату, у ком звнци једнога точка у друге хватају, па тако сахат терају да добро иде. Ми бисмо како у интересу наше дра-

матске књижевности, тако и у интересу наше позоришне уметности желили, да имамо у нашем репертоару више оваких дела, која дају понајбоље прилике глумцима, да покажу шта ваљају, стварајући карактере и народне типове нигде негледане. У таким приликама показује сваки наш глумац најбоље, да ли има маште и стваралачког духа, што му је за приказивање карактерних улога од преке потребе. То се могло опазити и при данашњој представи „Максима Црнојевића.“ те се тако са задовољством и с похвалом сећамо свију приказивача, а нарочито Недељковића (Максим), Ружића (Иво) и Ружићке (Јевросима). Мило нам је, а сигурно и публици, што смо тога вечера видели на позорници и Л. Хаџићеву, која је у улози Анђелијиној изашла први пут после своје дуже болести на даске, што значе свет.

—о—

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

53. ПРЕДСТАВА.

У II. ПРЕТПЛАТИ 9.

У НОВОМЕ САДУ У ПОНЕДЕЛИК 8. АПРИЛА 1874.

ПРВИ ПУТ:

САЖИВА.

ИСТОРИЈСКА ДРАМА У 4 ЧИНА, ОД ДРА МИЛАНА ЈОВАНОВИЋА.

(II. ДЕО.)

О С О Б Е :

Ернест Август, изборни кнез ханOVERски	Сајевић.
Кнегиња Августа, његова жена	Ј. Маринковићка.
Њорђе, кнез - наследник	Недељковић.
Софија, његова жена	Ј. Сајевићка.
Грофица Буш, кнегињина дворкиња	Д. Ружићка.
Кнезбекова, софијина дворкиња	Л. Маринковићева.
Гроф Филип Кенигсмарк	Ружић.
Јурго, његов слуга	Добриновић.
Солиман, Турчин у роштуру	Марковић.
Лајбниц, научењак на двору херцешком	Лукић.
Ла Роз, дворски лечник	Божовић.
Државни канцелар	Пешић.
Официр	*

Дворкиње, дворани, гарда и слуге. — Место: кнежев двор у ХанOVERу. — Време: 1690.

У среду 10. априла: „МЛЕТАЧКИ ТРГОВАЦ.“ Позоришна игра у 4 чина, од В. Шекспира, превео Ј. Петровић, за српску позорницу удесио А. Хаџић. (Од позоришног одбора у Загребу награђен превод.)

Улазнице се продају у писарници позоришној (стану матичином) од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а после на каси.

Како је већ истекла прва претплата, то се умољавају они наши поштовани претплатници, који у име друге или треће рате што дугују, да тај дуг свој што пре изволе намирити.

Поједини бројеви овога листа продају се обдан по 5 н. а. вр. у српској народној задружној штампарији, у позоришној писарници и у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.